



Aluehallintovirasto

# Ehkäisevä päihdetyö Lapin aluehallintoviraston toimialueen kunnissa vuonna 2016

Kokkonen Tuula

PERUSPALVELUT, OIKEUSTURVA JA LUVAT

23/2017

Aluehallintovirastojen julkaisuja  
Publikationer från Regionförvaltningsverket

**Julkaisija**

Lapin aluehallintovirasto

Ehkäisevä päihdetyö Lapin aluehallintoviraston toimialueen kunnissa vuonna 2016

Kokkonen Tuula

Aluehallintovirastojen julkaisuja 23/2017  
ISSN 2343 (verkkajulkaisu)

Rovaniemi 2017

Tekijät ylitarkastaja Tuula Kokkonen yhteistyössä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa		Julkaisuaika Toukokuu 2017	
		Toimeksiantaja(t)	
		Toimielimen asettamispäivä	
Julkaisun nimi <b>Ehkäisevä päihdetyö Lapin aluehallintoviraston toimialueen kunnissa vuonna 2016</b>			
Tiivistelmä <p>Ehkäisevä päihdetyö on lakisääteistä toimintaa (mm: perustuslaki, laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä, alkoholilaki, tupakkalaki, huumausainelaki, rahapelilaki, terveydenhuoltolaki, sosiaalihuoltolaki sekä päihdehuoltolaki). Valtion ja kuntien velvollisuus on luoda työlle riittävät rakenteet. Ehkäisevää päihdetyötä tekevät monet eri viranomaiset, järjestöt, yritykset ja yhteisöt. Ehkäisevä päihdetyö on myös jokaisen kansalaisen asia.</p> <p>Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) ja aluehallintovirastot kartoittivat kyselyllä kuntien ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöiltä ehkäisevän päihdetyön rakenteita vuoden 2016 lopussa, eli sitä missä määrin kunnista löytyy ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö, ehkäisevästä päihdetyöstä vastaava toimielin, moniammatillinen työryhmä sekä miten ehkäisevä päihdetyö on sisällytetty osaksi kuntien toiminnan suunnittelua.</p> <p>Tässä raportissa esitetyt tulokset kuvaavat Lapin kuntien rakenteita näiden neljän mittarin osalta loka-joulukuussa 2016. Saatujen tulosten pohjalta sekä kansallisiin suosituksiin nojaten raportissa annetaan kunnille ehdotuksia ehkäisevän päihdetyön toteuttamiseen ja vahvistamiseen. Tavoitteena on ehkäisevän päihdetyön rakenteiden osalta tehdä näkyväksi kehittämisen mahdollisuuksia eri alueilla. Tämän raportin antamaa tietoa toivotaan käsiteltävän kunnissa. Erityisesti raportissa esitetyjä suosituksia on hyvä peilata oman kunnan ehkäisevän päihdetyön nykytilaan ja laatia siltä pohjalta kehittämistoimia.</p> <p>Parhaiten ehkäisevän päihdetyön rakenteista Lapin maakunnassa toteutui ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilön (85 prosentissa kunnista) ja ehkäisevän päihdetyön toimintasuunnitelman (86 prosentissa kunnista) olemassaolo. Sen sijaan lain mukainen ehkäisevästä päihdetyöstä vastaava toimielin tai tämän vastuuttama työryhmä löytyi vain runsaasta kolmanneksesta Lapin kunnista. Ehkäisevää päihdetyötä käytännössä toimeenpaneva monialainen työryhmä, jonka kohderyhmänä on kaikki ikäryhmät, löytyi miltei puolesta Lapin kunnista.</p> <p>Johtopäätöksenä Lapin kuntien ehkäisevän päihdetyön rakenteista voidaan todeta, että kolmanneksessa kunnista rakenteet ovat lain ja kansallisesti hyväksi todettujen ehkäisevän päihdetyön perusrakenteiden mukaisia. Rakenteet ovat huonontuneet vuodesta 2013. Ainoastaan strategiatyön osalta on tapahtunut selkeästi positiivista kehitystä.</p> <p>Kuntien kannattaa jo valmistautua tulevaan maakunta- ja sote-uudistukseen ja varmistaa, että kuntaan jää ehkäisevän päihdetyön osaamista. Kunnan ehkäisevän päihdetyön kokonaisuus kannattaa kuvata ja miettiä rakenteet osana kunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kokonaisuutta. Tulevassa uudistuksessa maakunnan tehtäväksi on kaavailtu asiantuntijatuen antaminen kunnille ehkäisevässä päihdetyössä.</p>			
Asiasanat ehkäisevä päihdetyö, laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä, ehkäisevän päihdetyön suositukset, Lappi			
ISSN (painettu)	ISBN (painettu)	ISSN (verkkojulkaisu) 2343	ISBN (verkkojulkaisu) -
Kokonaissivumäärä 29		Kieli suomi	Hinta
kaisija Lapin aluehallintovirasto		Paino-	

## Sisällysluettelo

1	Johdanto .....	5
2	Ehkäisevän päihdetyön rakenteet kunnissa .....	6
3	Kyselyn toteuttaminen ja arvioinnin periaatteet.....	7
4	Ehkäisevän päihdetyön rakenteet Lapin aluehallintoviraston toimialueen kunnissa .....	9
	4.1. Taustaa Lapin maakunnasta ja päihdetilanteesta .....	9
	4.2. Ehkäisevän päihdetyön rakenteet Lapin maakunnassa .....	10
	4.3. Pohdintaa ja johtopäätökset .....	15
5	Suosituksukset kunnille ehkäisevään päihdetyöhön.....	16
6	Lopuksi.....	20
	Menestyksekkäs hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen ei onnistu ilman ehkäisevää päihdetyötä.....	20
	Myös tulevaisuudessa ehkäisevä päihdetyö kuuluu kunnille, yhdyspinnoista maakuntiin kannattaa sopia .....	21
7	Lähteet .....	22
	Liite 1. Laki ehkäisevä päihdetyön järjestämisestä (523/2015).....	24
	Liite 2. Ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöt kartalla.....	26
	Liite 3. Kuntien ehkäisevästä päihdetyöstä vastaavat toimielimet kartalla .....	27
	Liite 4. Kuntien ehkäisevää päihdetyötä toimeenpanevat monialaiset työryhmät kartalla.....	28
	Liite 5. Kartta Lapin kunnista, joissa ehkäisevä päihdetyö sisällytetty johonkin kunnan toimintasuunnitelmaan .....	29

# 1 Johdanto

Raittiustyölaki ja -asetus uudistettiin joulukuussa 2015, kun Suomeen saatiin laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä (523/2015). Uudella lailla haluttiin puhaltaa uutta henkeä ja tuoda uudenlaista otetta ennen kaikkea kuntien ehkäisevään päihdetyöhön. Ennen lakia Suomessa oltiin tilanteessa, jossa kuntien välillä oli suuria eroja siinä, missä määrin ja miten ehkäisevää päihdetyötä toteutettiin. Tätä kautta kuntalaiset olivat eriarvoisessa asemassa eri puolilla Suomea.

Lain mukaan ehkäisevässä päihdetyössä työtä kohdennetaan alkoholipitoisiin aineisiin, huumausaineisiin sekä päihtymiseen käytettäviin lääkkeisiin ja muihin aineisiin, mutta myös tupakkatuotteisiin ja rahapelaamiseen. Ehkäisevä päihdetyö on nyt määritelty laissa toiminnaksi, joka vähentää päihteiden käyttöä ja käytöstä aiheutuvia terveydellisiä, sosiaalisia ja yhteiskunnallisia haittoja. Laki korostaa myös, että työssä tulisi huomioida haitat muille kuin päihteiden käyttäjälle itselleen. Päihteet, tupakka ja muut nikotiinituotteet ja rahapelaaminen kuormittavat käyttäjien terveyttä, taloutta ja sosiaalista elämää, mutta myös heidän läheisiään, yhteisöjä ja yhteiskuntaa. Pelkästään julkiselle sektorille kohdistuva taloudellinen kuormitus näiden riippuvuutta aiheuttavien aineiden ja toimintojen vuoksi lähentelee kahta miljardia euroa, eikä kyseinen summa pidä sisällään vielä välillisiä kustannuksia tai haitallisesta rahapelaamisesta aiheutuvia kustannuksia.

Tiedon niin päihteiden ja tupakka- ja nikotiinituotteiden käytöstä, rahapelaamisesta ja niistä aiheutuvista haitoista kuin tieteellisestä näytöstä ja hyvistä käytännöistä tulisi olla kuntien ja alueiden työn perustana. Työn tulisi olla myös osana talouden ja toiminnan suunnittelua. Ehkäisevän päihdetyön järjestämistä koskevan lain toimeenpanon tueksi julkaistiin Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma (STM 2015), jossa määritellään tavoitteet ja painopisteet yhdessä tehtävälle työlle. Kansalliset tavoitteet on annettu koskien eri aineita ja toimintoja, mutta myös koskien eri painopisteitä. Kyseiset tavoitteet on sovittavissa myös kunta- ja aluetasolle.

Ehkäisevän päihdetyön tilaa on kartoitettu kyselyin aiemmin vuosina 2001, 2011 ja 2013 ([Warpenius 2002](#); [Strand 2011](#); [Markkula ym. 2014](#)). Edellisessä vuonna 2013 tehdyssä selvityksessä havaittiin, että raittiustyölain (4§) mukainen monijäseninen toimielin tai ns. moniammatillinen päihdetyöryhmä toimi 65 prosentissa kuntia joko kunta- tai seututasolla. Kunnista reilussa kahdessa kolmasosassa (63 %) oli joko kunnallinen tai seudullinen päihde- tai yhdistetty mielenterveys- ja päihdestrategia. Suurimassa osassa (89 %) kuntia toimi nimetty ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö. (Markkula ym. 2014.)

Vuonna 2013 tehdyn selvityksen mukaan Lapin kunnista 90 prosentissa (19/21) oli ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö. Moniammatilliset työryhmät toimivat 43 prosentissa (9/21) lappilaisista kunnista. 48 prosentissa (10/21) Lapin kunnista ehkäisevän päihdetyön asiat käsiteltiin osana jotakin muuta työryhmää, yleensä hyvinvointityöryhmää tai vastaavaa. Päihdestrategia tai yhdistetty päihde- ja mielenterveysstrategia oli laadittu 67 prosentissa (14/21) ja strategia oli valmistumassa 14 prosentissa (3/21) Lapin kunnista. Puolestaan 19 prosentissa (4/21) alueen kunnista ei ollut päivitettyä päihdestrategiaa tai yhdistettyä päihde- ja mielenterveysstrategiaa. Vuonna 2013 Lapin kunnista hieman yli kolmanneksessa (8/21) ehkäisevän päihdetyön rakenteet toteutuivat suositusten mukaisesti. (Kokkonen 2014.)

Ehkäisevä päihdetyö kunnissa 2016 -kysely tukee Ehkäisevän päihdetyön järjestämistä koskevassa laissa (523/2015) määriteltyjen THL:n ja aluehallintovirastojen tehtävien toteuttamista. Kyselyn tuloksia hyödynnetään Ehkäisevän päihdetyön järjestämistä koskevan lain ja Ehkäisevän päihdetyön toiminta-

ohjelman (STM 2015) toimeenpanon arvioinnissa sekä kansallisessa ehkäisevän päihdetyön kehittämis- ja ohjaustyössä THL:ssa. Lisäksi kysely tuottaa alueille tietoa kuntien ehkäisevän päihdetyön vahvuuksista ja kehittämiskohteista aluehallintovirastojen ehkäisevän päihdetyön kuntaohjaustyön tueksi.

## 2 Ehkäisevän päihdetyön rakenteet kunnissa

Käytännössä kunnat ovat koordinoineet ehkäisevää päihdetyötä monin eri tavoin. Aiemmissä tutkimuksissa ja suosituksissa on tunnistettu muutamia tekijöitä, joita voidaan pitää keskeisinä kuntien ehkäisevän päihdetyön perusrakenteina:

- 1) lain mukainen nimetty toimielin, jonka tehtäviin ehkäisevä päihdetyö on määritelty
- 2) monialainen työryhmä, joka toteuttaa käytännössä ehkäisevää päihdetyötä
- 3) ehkäisevän päihdetyön koordinaatiosta käytännössä vastaava taho (esim. ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö tai koordinaattori)
- 4) ehkäisevän päihdetyön sisältävä ja sitä ohjaava strategia tai toimintasuunnitelma, kuten hyvinvointikertomus ja -suunnitelma tai erillinen mielenterveys- ja päihdesuunnitelma (ks. myös Markkula ym. 2014).

Ehkäisevän päihdetyön järjestämistä koskevassa laissa (523/2015, 4§) säädetään, että kunnassa tulisi olla nimettynä toimielin, jonka vastuulle laissa erikseen määritelty ehkäisevän päihdetyön tehtävät kuuluvat (ks. liite 1). Käytännössä lain tarkoittama toimielin määritellään kuntalaissa (410/2015, 30§) ja se voi olla kunnanhallitus, valtuusto, lautakunta, valiokunta tai toimikunta. Toimielimeksi katsotaan lain mukaan myös näiden neljän ensiksi mainitun alainen jaosto. Kunta voi itsenäisesti päättää minkä toimielimen tehtäväksi se antaa ehkäisevän päihdetyön. Käytännössä toimielin ei välttämättä hoida itse ehkäisevän päihdetyön tehtäviä, vaan johtaa, seuraa ja arvioi niiden toteutumista. Tällöin se on saattanut valtuuttaa laissa mainitut tehtävät jollekin kunnalliselle tai seudulliselle monialaiselle työryhmälle.

Tällaisia työryhmiä voivat olla esimerkiksi hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työryhmä, mielenterveys- ja päihdetyöryhmä, päihdetyöryhmä, ehkäisevän päihdetyön ryhmä tai jokin vastaava. Kunnissa ja seuduilla voi myös toimia tällaisia ryhmiä, mutta ne eivät ole ehkäisevästä päihdetyöstä vastaavan toimielimen tehtävään erikseen valtuuttamia. Tällöin niiden mahdollisuudet viedä ehkäisevän päihdetyön toimet osaksi toiminnan ja talouden suunnittelua tai viestiä päättäjille tekemästään työstä ja kunnan päihdeoloista voivat olla heikommat. Monialaisen työryhmän avulla voidaan toteuttaa lain velvoitetta (523/2015, 5§), jonka mukaan kunnan tulisi huolehtia, että eri hallinnonalojen sekä poliisin, alkoholihallinnon, tupakkavalvonnan ja järjestöjen ja seurakuntien ehkäisevää päihdetyötä koskevat toimet sovitaan yhteen.

Ehkäisevän päihdetyön paikallista koordinaatiota tukee myös vastuuhenkilön nimittäminen kunnan keskuhallintoon sekä koordinaatiosta käytännössä vastaavan tahon, kuten yhdyshenkilön tai koordinaattorin nimittäminen (Warpenius 2002). Vastuuhenkilö muun muassa varmistaa, että ehkäisevän päihdetyön asiat näkyvät osana poliittista päätöksentekoa ja toimielin tulee asetettua. Yhdyshenkilö tai koordinaattori puolestaan toimii aihealueen asiantuntijana tuntien aiheeseen liittyvät keskeiset lait, linjaukset ja kriteerit sekä menetelmät, työkalut ja aineistot. Lisäksi verkostotyön käynnistäminen ja koordinointi sekä yhdessä sovittujen toimien edistäminen kuuluvat yhdyshenkilön päätehtäviin. (STM 2015.)

Terveydenhuoltolain (1326/2010, 12§) mukaan kuntalaisten terveyttä ja hyvinvointia sekä toteutettuja toimenpiteitä tulee seurata ja niistä tulee raportoida vuosittain valtuustolle. Lisäksi valtuustolle tulee laatia kerran valtuustokaudessa laajempi hyvinvointikertomus. Ehkäisevän päihdetyön järjestämistä koskevan lain (523/2015, 5§) mukaan ehkäisevä päihdetyö kuuluu osaksi kunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä sekä sitä koskevaa suunnittelua ja raportointia. Näin ollen päätöksenteon ja ratkaisujen valmistelussa tulisi arvioida ja ottaa huomioon tehtävien päätösten ja ratkaisujen vaikutukset myös päihdehaittoihin. Vastaavasti ehkäisevästä päihdetyöstä ja päihdetilanteesta väestöryhmittäin raportoidaan valtuustolle vuosittain sekä nämä asiat sisällytetään laajaan hyvinvointikertomukseen. Tämä tarkoittaa, että kunnassa valitut keskeiset päihdetilannetta kuvaavat mittarit ja tavoitteet, toimet ja varatut resurssit sekä vastuunjako kuvataan hyvinvointikertomuksessa. Hyvinvointikertomusta voidaan täydentää erillisellä pidemmän tähtäimen päihde- tai yhdistetyllä mielenterveys- ja päihdesuunnitelmalla tai hyvinvointisuunnitelmalla, joka pitää sisällään myös ehkäisevän päihdetyön. Tällöin näistä erillisistä suunnitelmista on hyvä nostaa aina joitakin tavoitteita ja toimia osaksi hyvinvointikertomusta, ja varmistaa näin päihdeasioiden osalta eri suunnitelmien yhteensopivuus. Olennaista on myös, että suunnitelmissa hyödynnetään kansallista ohjelmatyötä sekä toimivaksi ja hyviksi todettuja keinoja niin kysynnän kuin saatavuudenkin sääntelyn puolelta. Päätöksenteon ja ratkaisujen valmistelussa tulisi arvioida ja ottaa huomioon tehtävien päätösten ja ratkaisujen vaikutukset myös päihdehaittoihin.

Huomioitavaa on, että yksistään tässä raportissa arvioidut rakenteet eivät vielä takaa laadukasta ehkäisevää päihdetyötä. Raportissa kuvattujen ja arvioitujen perusrakenteiden lisäksi tarvitaan motivoituneita ja innostuneita toimijoita kunnan eri hallinnonaloilta, järjestöistä, seurakunnista sekä eri viranomaistoimijoiden joukosta, kuten alkoholilupahallinnosta, tupakkavalvonnasta ja poliisista, jotka kukin osana toimenkuvaansa toteuttavat ehkäisevää päihdetyötä sekä päihde-, tupakka- ja rahapelihaittoja ehkäisevää ja vähentävää työtä. Raportin luvussa 5 on kuvattu laadukkaan ehkäisevän päihdetyön kokonaisuus sekä ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelman suositukset kunnille. Luku 6 puolestaan kuvaa ehkäisevän päihdetyön yhteyttä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen sekä sote- ja maakuntauudistuksen jälkeen tarvittavaa yhteistyötä

### 3 Kyselyn toteuttaminen ja arvioinnin periaatteet

THL ja aluehallintovirastot kartoittivat loka-joulukuussa 2016 Ehkäisevä päihdetyö kunnissa 2016 -kyselyllä ehkäisevän päihdetyön tilaa ja rakenteita kunnissa. Kaikkien Suomen kuntien ehkäisevästä päihdetyöstä vastaaville yhdyshenkilöille tai koordinaattoreille lähetettiin linkki webropol-kyselyyn. Mikäli kunnassa ei ollut ko. toimijaa nimettynä, lähetettiin kysely kunnan ehkäisevästä päihdetyöstä vastaavalle tai ehkäisevän päihdetyön seutukoordinaattorille, mikäli kunnan ehkäisevän päihdetyön koordinaatio hoidettiin kunnassa seututasolla.

Jos kunnasta ei tullut vastausta kyselyyn, asiasta muistutettiin sähköpostilla. Jos tämäkään ei auttanut, niin Lapin alueella otettiin puhelimitse yhteyttä vastaamattomiin kuntiin. Näin saatiin vastaukset kaikista Lapin kunnista. Lapissa kaksi kunnista ei pystynyt jostain syystä vastaamaan webropolin kautta. Toisen näistä kunnista vastaukset otettiin vastaan puhelimitse ja toinen kunta lähetti vastausvaihtoehdonsa sähköpostitse. Yhden kunnan vastauksia tarkennettiin puhelimitse ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöltä kyselyyn vastaamisen jälkeen.

Analysoinnin jälkeen tulokset lähetettiin vielä tarkastettavaksi kuntiin. Tarkistuskiirroksella yksi kunta Lapista halusi vielä tarkentaa vastaustaan ja yksi kunta muuttaa vastaustaan – nämä korjaukset on tehty raporttiin.

Kunnista selvitettiin muun muassa ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilön olemassaoloa ja resursseja, ehkäisevän päihdetyön johtamista ja yhteistyötä, ehkäisevän päihdetyön suunnittelua ja seuranta, ehkäisevän päihdetyön järjestämistä koskevan lain ja toimintaohjelman toimeenpanoa sekä saatavuuden sääntelyn toimien toteuttamista osana kunnan ehkäisevää päihdetyötä. (Ks. lisää kyselystä THL:n verkkosivuilta: [www.thl.fi/ehkaisevapaihdeyto](http://www.thl.fi/ehkaisevapaihdeyto) > Suunnittelu, seuranta ja arviointi > Ehkäisevän päihdetyön tilanne).

Valtakunnalliset tulokset kyselyn osalta raportoidaan keväällä 2017 ilmestyvässä THL:n erillisjulkaisussa. Tässä raportissa kuvataan Lapin aluehallintoviraston toimialueen kuntien osalta ehkäisevän päihdetyön keskeisimpien rakenteiden tilanne, eli löytyykö kunnista:

- a) nimetty ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö,
- b1) nimetty ehkäisevästä päihdetyöstä vastaava toimielin tai toimielimen valtuuttama työryhmä,
- b2) ehkäisevää päihdetyötä *toimeenpaneva* monialainen työryhmä,
- c) ajantasainen toimintasuunnitelma, johon ehkäisevä päihdetyö sisältyy.

Kyselyn tulokset on esitetty kunnittain liikennevalomallilla, jossa kukin vastannut kunta saa vihreän, keltaisen tai punaisen merkinnän sen mukaan, löytyykö kunnasta kyseinen rakenne. Mikäli kunta ei ole osannut vastata kysymykseen, on se merkitty arvioinnissa harmaalla värillä. Mikäli kunta ei ole vastannut kyselyyn näkyy kyseisen kunnan rivi taulukossa valkoisella värillä. Arvioinnin kriteerit on kuvattu rakenteittain (a–c) oheisessa taulukossa.



## Taulukko 1. Arviointiasetelma

<b>Vihreä:</b>	<b>a.</b> Kunnassa on nimetty kunnallinen / seudullinen yhdyshenkilö <b>b1.</b> Kunnassa on nimetty vastaava toimielin TAI kunnassa tai seudulla toimii toimielimen valtuuttama monialainen työryhmä <b>b2.</b> Kunnassa tai seudulla toimii toimeenpaneva monialainen työryhmä <b>c.</b> Kunnassa on ajantasainen kunnallinen tai seudullinen toimintasuunnitelma
<b>Keltainen:</b>	<b>a.</b> Kunnassa toimii kunnallinen / seudullinen yhdyshenkilö, muttei nimettynä <b>b1.</b> - <b>b2.</b> Kunnassa tai seudulla toimii toimeenpaneva monialainen työryhmä, joka kattaa vain osan ikäryhmistä <b>c.</b> Kunnassa on valmisteilla kunnallinen tai seudullinen toimintasuunnitelma tai se kattaa vain osan ikäryhmistä
<b>Punainen:</b>	<b>a.</b> Kunnassa ei ole nimetty, eikä toimi kunnallista / seudullista yhdyshenkilöä <b>b1.</b> Kunnassa ei ole nimetty vastaavaa toimielintä <b>b2.</b> Kunnassa tai seudulla ei toimi toimeenpanevaa monialaista työryhmää <b>c.</b> Kunnassa ei ole kunnallista tai seudullista toimintasuunnitelmaa
<b>Harmaa:</b>	<b>a.</b> – <b>b1.</b> Ei osaa sanoa <b>b2.</b> Ei osaa sanoa <b>c.</b> Ei osaa sanoa

## 4 Ehkäisevän päihdetyön rakenteet Lapin aluehallintoviraston toimialueen kunnissa

### 4.1. Taustaa Lapin maakunnasta ja päihdetilanteesta

Lapin maakunta muodostuu 21 kunnasta ja kuudesta seutukunnasta. Maakunnassa oli vuoden 2015 viimeisenä päivänä yhteensä 180 858 asukasta. Lapissa on neljä kaupunkia. Näistä Rovaniemellä on lähes 62 000 asukasta, Kemissä ja Torniossa molemmissa noin 22 000 ja Kemijärvellä hieman alle 8000. Pienimmässä Lapin kunnassa on hieman alle 1000 asukasta. Kaiken kaikkiaan 62 prosentissa (13/21) Lapin kunnista asukkaita on alle 5000.

Lapin alueella on 16 terveyskeskusta ja kaksi kansanterveystyön kuntayhtymää, Muonion – Enontekiön sekä Pelkosenniemen – Savukosken kansanterveystyön kuntayhtymät. Simon kunta kuuluu Oulunkaaren kuntayhtymään. Lapissa on kaksi sairaanhoitopiiriä: Lapin sairaanhoitopiiri, johon kuuluu 15 kuntaa ja Länsi-Pohjan sairaanhoitopiiri, johon kuuluu 6 kuntaa.

























## Myös tulevaisuudessa ehkäisevä päihdetyö kuuluu kunnille, yhdyspinnoista maakuntiin kannattaa sopia

Kunnan kannattaa rohkeasti nostaa keskiöön ehkäisevä päihdetyö sekä päihde-, tupakka- ja rahapeli-haittojen ehkäisy ja vähentäminen hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyössä. Näin myös tulevaisuudessa, vaikka sote- ja maakuntauudistuksessa tarkoitus onkin siirtää sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut maakunnan järjestettäväksi. Kuntalainen viettää suurimman osan ajastaan ja arjestaan muualla kuin sosiaali- ja terveyspalveluissa. Tämä konkretisoi sitä, että ehkäisevässä päihdetyössä niin kuin laajemmin hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä olisi kiinnitettävä huomiota nimenomaan muualle kuin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin. Kunnan rooli on tässä muussa yhteisöissä tehtävässä työssä aivan keskeinen.

Kun ehkäisevä päihdetyö on keskiössä, kunnassa tiedetään, kuka johtaa, koordinoi ja yhteen sovittaa ehkäisevää päihdetyötä, mitä kuuluu kenenkin vastuulle, mikä on päihdetilanne, miten kehittämiskohteisiin ja huoliin tartutaan sekä miten pidetään vahvuuksista huolta myös jatkossa. Näin voidaan varmistaa, että kunnassa asuu ja elää tulevaisuudessakin elinvoimaisia kuntalaisia. Kunta on juuri niin elinvoimainen kuin sen asukkaat. Hyvä ehkäisevä päihdetyö voi tästä näkökulmasta olla kunnan kilpailuvaltti.

Kunnan lisäksi maakunnassa tehdään tulevaisuudessa ehkäisevää päihdetyötä, jolloin olennaista on pitää huolta sujuvasta tiedonvaihdesta ja yhteistyöstä. Ehkäisevää päihdetyötä tehdään sosiaali- ja terveyspalveluissa (esim. varhainen tunnistaminen, mini-interventio ja tupakasta vieroitus). On myös suunniteltu, että aluehallintovirastojen ehkäisevän päihdetyön alueellinen ohjaus- ja kehittämistehtävä siirtyisi maakuntiin, ja että näin ollen maakunnat tukisivat asiantuntemuksellaan kuntien ehkäisevää päihdetyötä ja laajemmin hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä. Alkoholilupahallinto ja tupakkavalvonta puolestaan tukevat kuntien saatavuuden sääntelyä tehokkaalla viranomaisvalvonnalla. Kun tuetaan syrjäytymisen ehkäisyä ja haavoittuvia väestöryhmiä, on tarpeen sovittaa yhteen työtä maakunnan ja kunnan välillä. Maakuntien valmistelutyössä kannattaa nämä eri näkökohdat huomioida ja varmistaa niiden näkyminen niin rakenteissa kuin sopimuksissakin.

Osana maakuntauudistusta kuntien sosiaali- ja terveydenhuoltoon kohdistuvan valtion rahoituksen perusteita tarkistetaan siten, että siinä otetaan huomioon niin kunnan kuin maakunnan toimenpiteet asukkaiden terveyden edistämiseksi. Tällöin puhutaan niin sanotusta kannustavasta HYTE-kertoimesta, jonka päämääränä on varmistaa aktiivinen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toiminta myös sote-uudistuksen jälkeen. Myös ehkäisevään päihdetyöhön liittyviä osoittimia on sisällytetty osaksi HYTE-kerrointa. (STM raportteja ja muistioita 2015:36). Ehkäisevän päihdetyön tiedetään olevan keskeinen keino lisätä kunnan ja maakunnan elinvoimaa ja hyvinvointia. Ja kuka meistä ei haluaisi asua hyvinvoivassa maakunnassa ja kunnassa? Tämä on hyvä alkukohti hyvinvoivaa ja elinvoimaista kuntaa. Ja se on niin päättäjien, alan ammattilaisten, kansalaisten, järjestöjen kuin jokaisen kansalaisen yhteinen asia.

## 7 Lähteet

Akava, Elinkeinoelämän keskusliitto EK, Kirkon työmarkkinalaitos KiT, KT Kuntatyönantajat, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK, Toimihenkilökeskusjärjestö STTK, Valtion työmarkkinalaitos VTML (2015). Päihdehaitat hallintaan! Suositus päihdeongelmien ennaltaehkäisystä, päihdeasioiden käsittelystä ja hoitoonohjauksesta työpaikoilla.

[Alkoholilaki](#) (1143/1994).

Alkoholiohjelma (2012). [Ehkäisevä päihdetyö peruspalveluissa: Opas kunnan ehkäisevään päihdetyöhön](#). THL.

Babor, Thomas F. (2010). Alcohol: no ordinary commodity, Research and Public policy. 2nd edition. OUP Oxford.

Fors R, Heimala H, Holmila M, Ilvonen S, Kesänen M, Markkula J, Saunio A-L, Strand T, Tamminen I, Tenkanen T, Warpenius K (2013). [Paikallinen alkoholi-, tupakka- ja rahapelihaittojen ehkäisy – Käsikirja yhdessä toteutettavaan Pakka-toimintamalliin](#). THL, Kide 23/2013.

Haravuori H; Muinonen E, Kanste O & Marttunen M (2016). [Mielenterveys- ja päihdetyön menetelmät opiskeluterveydenhuollossa: Opas arviointiin, hoitoon ja käytäntöihin](#). THL, Ohjaus 20/2016.

Hietanen-Peltola M & Korpilahti U (toim.) (2015). [Terveellinen, turvallinen ja hyvinvoiva oppilaitos. Opas ympäristön ja yhteisön monialaiseen tarkastamiseen](#). THL, Ohjaus 7/2015.

Holmila M, Warpenius K, Warsell L, Kesänen M & Tamminen I (2009). Paikallinen alkoholipolitiikka. Pakka-hankkeen loppuraportti. THL, raportti 5/2009.

Kokkonen T. (2014). [Ehkäisevän päihdetyön rakenteet Lapissa](#). Lapin aluehallintoviraston julkaisuja 2/2014.

[Kuntalaki](#) (410/2015).

[Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä](#) (523/2015).

Markkula J, Fors R, Hamilas M, Heimala H, Kejonen A, Kokkonen T & Tamminen I (2014). [Ehkäisevän päihdetyön rakenteet kunnissa 2013](#). THL, Tutkimuksesta tiiviisti 15/2014.

Mäkelä P, Martikainen P & Peltonen M (2017). Sosioekonomiset erot alkoholikuolleisuudessa ja alkoholin käytössä. THL, Tutkimuksesta tiiviisti 4/2017.

Renko E (2016). [Alkoholin käytön mini-interventio aikuissosiaalityössä](#). THL, Tutkimuksesta tiiviisti 24/2016.

Soikkeli M & Warsell L (toim.) (2013). [Laatutähteä kiertämässä. Ehkäisevän päihdetyön laatukäsikirja](#). THL, Kide 21. Tampere.

STM (2015). [Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma](#). Alkoholi-, huume- ja rahapelihaittojen sekä tupakoinnin vähentäminen. STM:n julkaisuja 2015:19.

STM (2015). Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen ja itsehallintoalueiden perustamisen sekä aluehallintouudistuksen valmistelu. Selvityshenkilöhanke. STM:n raportteja ja muistioita 2015:36.

Strand T (2011). [Ehkäisevä päihdetyö Suomessa 2011](#) – Missä menemme, minne haluamme? THL, Raportti 37/2011.

Tarkiainen L, Martikainen P, Peltonen R, Remes H (2017). Sosiaaliryhmien elinajanodote-erojen kasvu on pääosin pysähtynyt. Suomen lääkirilehti 2017;72(9):588-593c.

[Terveystuotolaki](#) (1326/2010).

THL, Alueellinen terveys- ja hyvinvointitutkimus ATH: [terveytemme.fi](http://terveytemme.fi).

THL, Alkoholi, tupakka ja riippuvuudet > Ehkäisevä päihdetyö > Ehkäisevän päihdetyön menetelmät > verkkoPakka: [www.thl.fi/pakka](http://www.thl.fi/pakka).

THL, Kouluterveyskysely: <https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/vaestotutkimukset/kouluterveyskysely/tulokset/tulokset-alueittain/lappi>

THL, [Sotkanet](#) tietokanta.

THL (2017). Paikallinen lausunto alkoholihallinnon ja ehkäisevän päihdetyön tukena. THL, Tiedä ja toimi -kortti 3/2017.

THL (2016). [Kysy ja neuvo. Alkoholin käytön mini-interventio aikuissosiaalityössä](#). THL, Tiedä ja toimi -kortti 10/2016.

Torikka A, Kaltiala-Heino R, Luukkala T & Rimpelä A (2016). Trends in Alcohol Use among Adolescents from 2000 to 2011: The Role of Socioeconomic Status and Depression. Alcohol and Alcoholism 2016, 1-8.

[Tupakkalaki](#) (549/2016).

Warpenius K (2002). Kuka ottaisi vastuun?: Ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöverkoston perustamisen arviointi. Raportteja, Stakes: 270.

## Liite 1. Laki ehkäisevä päihdetyön järjestämisestä (523/2015)

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

### 1§

Julkinen valta huolehtii tämän lain mukaisesti alkoholin, tupakan, huumausaineiden ja muiden päihtymiseen käytettävien aineiden sekä rahapelaamisen aiheuttamien haittojen ehkäisystä yhteistyössä yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa.

### 2§

Tässä laissa tarkoitetaan:

- 1) *päihhteellä* alkoholipitoisia aineita, huumausaineita sekä päihtymiseen käytettäviä lääkkeitä ja muita aineita;
- 2) *ehkäisevällä päihdetyöllä* toimintaa, jolla vähennetään päihhteiden käyttöä ja päihhteiden käytöstä aiheutuvia terveydellisiä, sosiaalisia ja yhteiskunnallisia haittoja.

Mitä tässä laissa säädetään päihhteistä, koskee myös tupakkatuotteita ja rahapelaamista.

### 3§

Ehkäisevän päihdetyön on perustuttava päihhteiden käytön ja siitä aiheutuvien haittojen seurantaan, käytettävissä olevaan tieteelliseen näyttöön ja hyviin käytäntöihin.

Ehkäisevässä päihdetyössä tulee kiinnittää huomiota myös muille kuin päihhteiden käyttäjille aiheutuviin haittoihin.

### 4§

Sosiaali- ja terveysministeriö johtaa ja Terveys- ja hyvinvoinnin laitos kehittää ja ohjaa ehkäisevää päihdetyötä koko maassa yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa.

Aluehallintovirastot ohjaavat toimialueensa ehkäisevää päihdetyötä, suunnittelevat ja kehittävät sitä yhteistyössä muiden viranomaisten ja yhteisöjen kanssa sekä tukevat toimialueensa kuntia ehkäisevän päihdetyön toteuttamisessa ja kehittämisessä.

### 5§

Kunta huolehtii ehkäisevän päihdetyön tarpeen mukaisesta organisoinnista alueellaan ja nimeää ehkäisevän päihdetyön tehtävistä vastaavan toimielimen.

Toimielimen tehtävänä on:

- 1) huolehtia kunnan päihdeolojen seurannasta ja niitä koskevasta tiedotuksesta;
- 2) huolehtia siitä, että päihdehaittoja ja niiden vähentämistä koskevaa tietoa tarjotaan yksityisille henkilöille ja koko väestölle;



- 3) lisätä ja tukea päihdehaittoja ehkäisevien toimien osaamista kaikissa kunnan tehtävissä;
- 4) esittää ja edistää ehkäisevän päihdetyön toimia kunnan hallinnossa, erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollossa, sivistys-, liikunta- ja nuorisotoimessa sekä elinkeinotoimessa;
- 5) huolehtia siitä, että 4 kohdassa tarkoitetut kunnan toimet sovitetaan yhteen poliisin, alkoholilain ([1143/1994](#)) ja tupakkalain ([549/2016](#)) noudattamisen valvonnan, elinkeinoelämän ja erityisesti ehkäisevään päihdetyöhön osallistuvien yleishyödyllisten yhteisöjen ehkäisevään päihdetyöhön kuuluvien ja sitä tukevien toimien kanssa. ([29.6.2016/553](#))

Kunnan ehkäisevään päihdetyöhön sovelletaan lisäksi, mitä terveydenhuoltolain ([1326/2010](#)) [11 ja 12 §:ssä](#) säädetään terveyden ja hyvinvoinnin edistämisestä sekä sitä koskevasta suunnittelusta ja raportoinnista.

## **6 §**

Kunnan tulee ehkäisevän päihdetyön yhteydessä edistää asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia päihdeiden aiheuttamien haittojen vähentämiseksi viranomaisyhteistyöllä, viranomaisille annettavilla lausunnoilla sekä kunnan omilla toimilla.

## **7 §**

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 2015.

Tällä lailla kumotaan raittiustyölaki ([828/1982](#)).

[HE 339/2014](#), StVM 53/2014, EV 365/2014

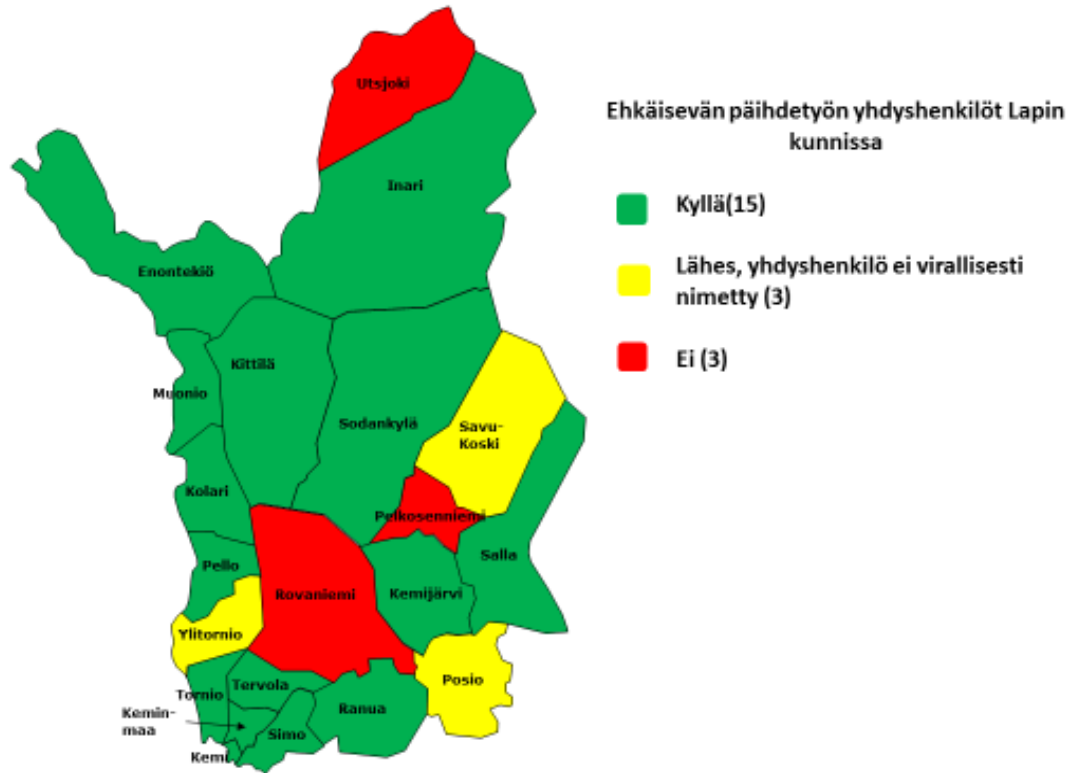
### **Muutossäädösten voimaantulo ja soveltaminen:**

#### **29.6.2016/553:**

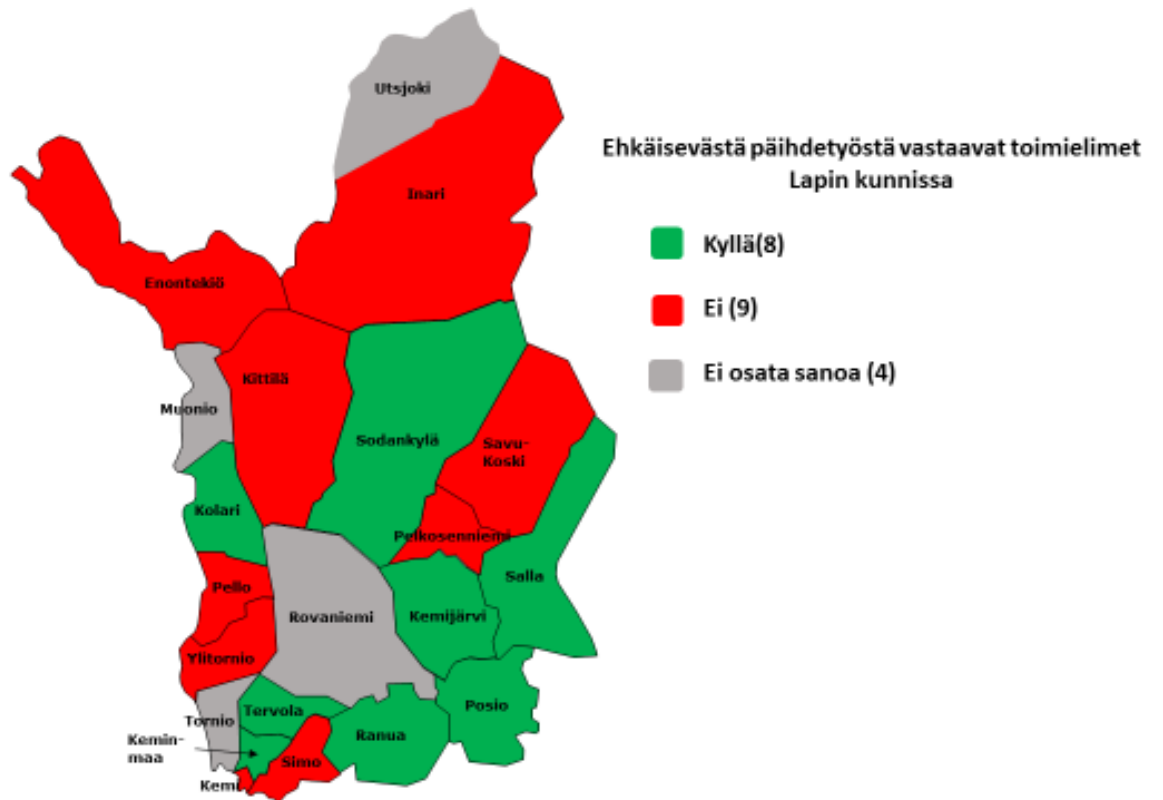
Tämä laki tulee voimaan 15 päivänä elokuuta 2016.

[HE 15/2016](#), StVM 7/2016, EV 83/2016

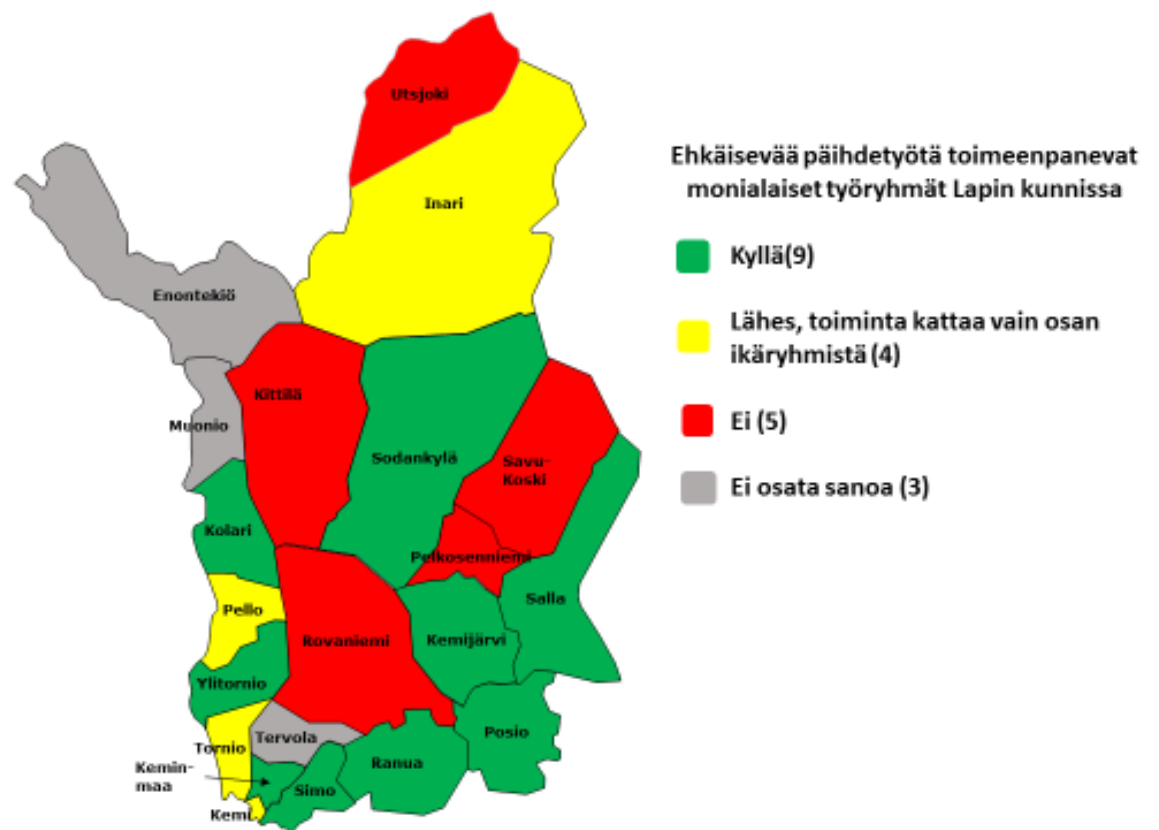
## Liite 2. Ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöt kartalla



### Liite 3. Kuntien ehkäisevästä päihdetyöstä vastaavat toimielimet kartalla



## Liite 4. Kuntien ehkäisevää päihdetyötä toimeenpanevat monialaiset työryhmät kartalla



## Liite 5. Kartta Lapin kunnista, joissa ehkäisevä päihdetyö sisällytetty johonkin kunnan toimintasuunnitelmaan

